

Morgenbladet 15/4-86

Så dårlig var det med regjeringen Nygaardsvold

«- som tyktes mest oppsett imot samkvem med Franco; ho slengte jamvel ut at vi laut sjølve eta dei 10 mill. kg. kleppfisk som vi kunne rekna med å selja til han, - det vart da ikkje så mykje på kvar av oss, det, sa ho»,

heter det i Halvdan Kohts riks-politiske dagbok 1933-1940, ut-gitt ifjor, uten å ha fått nevnever-dig oppmerksomhet. Han forteller om drøftelser i forbindelse med om man skulle ha handels-representasjon i Franco-Spania eller ikke. Motstanden i partiet fikk Koht til å skrive til Ny-gaardsvold at han ville gå av som utenriksminister. Nygaardsvold overtalte ham til å bli. Det er en forunderlig bok som her er gitt ut lenge efter Kohts død, med den nære families godkjennelse. Om Koht selv ville ha gitt ut sine no-tater på den måten er kanskje tvilsomt. Den som i denne boken venter å finne en (eller flere) statsmenns store vyer, vil bli sør-gelig skuffet. Som lærebok i par-tipolitisk taktikk og lureri kan

den ha sin misjon. Den forteller også om sørgelig mangel på viten om vesentlige ting. I forbindelse med borgerkrigen i Spania drøf-ter man på Kohts forslag å sende jageren «Olav Trygvason» til Middelhavet for å beskytte norsk skipsfart. Men man kan ikke be-stemme seg for om den skal få lov å skyte eller ikke. Landsorgani-sasjonen vil ha boikott av tyske varer efterat Hitler er kommet til makten. Det blir et dilemma for partiet, som mener at Norge fort-satt har bruk for det tyske mar-ked. Da som nå kunne L.O handle i utenrikspolitiske spørsmål med fullstendig ansvarsfrihet for kon-sekvensene. Da Nygaardsvold forbereder seg på å danne regje-ring i 1935, forutsetter han for-handlinger med Bondepartiet. Her kommer det frem at man kunne tenke seg å kjøpe bøndene ved å gå med på «ein auke i smørprisen til kr 3 pr kg (i staden for berre til kr 2,88)». «Sundby ville ha kr 3,15, og da han ikkje fekk det, gikk han og smelte døra etter seg. Dei andre bøndene nøgdes med 3 kr.»

En vesentlig del av boken handler om forsvarsbevilgninger, og det er i sannhet forstemmende lesning. Hitler har i 1935 innført almindelig verneplikt, mot Ver-sailles-avtalen. Han har i mars

1936 besatt det demilitariserte Rhinland, og han har sluttet an-tikominternpakten med Italia og Japan. Borgerkrigen i Spania er i full gang. Regjeringen Nygaards-vold lurar på om de må, eller ikke må, kan unngå, eller blir pressert til å foreslå ekstraordinære for-svarsbevilgninger. Et fåtall man-ner seg opp til å mene at Norge må betale så noenlunde hva det vil koste å beskikke sitt hus og sitt forsvar. Det er Tranmæl, Torp og selvsagt Håkon Lie. El-lers er drøftelsene preget av par-titaktikk på det grovste. For ikke å miste regjeringsmakten må man foreta seg noe, selvom det betyr flere penger til et forsvar som har vært forsømt en årrekke, ikke minst av Venstre under Mo-winckel. Særlig tungt er det å gå med på å forlenge tjenesten fra 72 til 84 dager. I februar 1937 har for-svarsminister Monsen utarbeidet et forslag på en engangsbevilg-ning på 24 mill. kr, til bruk over 2-3 år. Koht mener 14 millioner er nok. Man kunne f.eks. stryke 1 million av de 2 Monsen hadde satt opp til ammunisjon. Isteden-for penger til gassvern kunne man ta opp spørsmålet om «av-taler om gasskrig med alle gran-neiland» (derunder England, Tyskland og Russland). Ny-gaardsvold ville stryke den ene

av to torpedobåter og legge ned festningene utenfor Bergen og Kristiansand. Hva Kommande-rende General og Kommande-rende Admiral måtte mene synes å ha vært uten betydning. Men forsvarsminister Monsen nevner at Kommanderende General pri-oriterer befalsøvelse høyest, fordi det største hullet som hærordn-ingen av 1933 har skapt var i be-falsordningen. Drøftelsene som foregår i alle mulige partifora og med andre partier, er bedrøvelig lesning.

Den 14. mars 1939 ble den tsjekkosllovakiske statspresident Hacha, som var innkalt til Berlin, mottatt med æreskompani, og satt til å vente i Rikskanselliet utover natten til han ble tvunget til å undertegne et dokument der han gav sitt land i det tyske rikes beskyttelse og beskjed om å ringe til Praha at man ikke måtte skyte på de innrykkende tyske tropper. Koht forteller at han var i Paris den uken: «For min part sa eg at eg trudde ikkje sjølve dei tyske kuppå førte til krig. Men eg såg at dei dreiv fram ei ny kapp-væpning, nær-sagt uta grense og den måtte ende med eir katastrofe, venteleg om ikk svært lang tid.» Tre hadde Nygaardsvold avvist tanken or bevilgninger. 21. mars partiet v-

106001